

Náhrada škody v případě úmrtí

Ustanovení Listiny základních práv a svobod nezakládají přímý nárok na náhradu škody. Ustanovení Čl. 30 odst. 1 Listiny, které garantuje kromě jiného právo na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele, směřuje do sféry sociálního zabezpečení poskytovaného státem, nikoliv k založení nároků pozůstalých vůči škůdci na náhradu škody nad rámec upravený občanským zákoníkem.

Ustanovení Listiny základních práv a svobod nezakládají přímý nárok na náhradu škody. Ustanovení Čl. 30 odst. 1 Listiny, které garantuje kromě jiného právo na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele, směřuje do sféry sociálního zabezpečení poskytovaného státem, nikoliv k založení nároků pozůstalých vůči škůdci na náhradu škody nad rámec upravený občanským zákoníkem.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 1409/2001, ze dne 24.4.2003)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce J. M., zastoupeného advokátem, proti žalovanému P. M., s. p., zastoupenému advokátkou, o náhradu škody, vedené u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 35 C 381/95, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 5. října 2000, č. j. 13 Co 338/99-91, tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění :

Městský soud v Brně rozsudkem ze dne 28. 1. 1999, č. j. 35 C 381/95-68, ve znění opravného usnesení ze dne 28. 1. 1999, č. j. 35 C 381/95-73, uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobci částku 13.510,60 Kč s 3 % úrokem z prodlení od 20. 1. 1994 do 14. 7. 1994 a se 16 % úrokem od 15. 7. 1994 do zaplacení, zamítl žalobu ohledně částky 1.986.489,40 Kč s 3 % úrokem od 28. 12. 1993 do 14. 7. 1994 a s 16 % úrokem od 15. 7. 1994 do zaplacení a ohledně 3 % úroku z prodlení z částky 13.510,60 Kč od 28. 12. 1993 do 19. 1. 1994 a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze zjištění, že nezletilý syn žalobce F. M. (nar. 22. 6. 1979) dne 27. 12. 1993 utonul poté, co při rybaření na pravém břehu řeky S., v prostoru frekventované rekreační oblasti R., katastrální území P., km 48,170, sklouzl na betonovém zpevnění břehu s hladkým povrchem a strmými stěnami do nechráněného prostoru pod jezem. Přestože byl dobrým plavcem a v místě byla hloubka vody pouze jeden metr, byl uchopen silným proudem a zatažen do prudkého víru pod splavem, který je zde způsoben atypicky krátkou dopadovou deskou pod jezem, nevyhovující průtokům vody až 50 m³/sec., a v rozporu se státní normou ČSN. Soud dovodil, že žalovaný porušil právní povinnost, vyplývající pro něj z ustanovení § 41 odst. 1 písm. b) zákona č. [138/1973](#) Sb., o vodách, a z ustanovení § 1 odst. 1 písm. d) vyhlášky č. [19/1978](#) Sb., kterou se stanoví povinnosti správců vodních toků a upravují se některé otázky týkající se vodních toků, neboť nedostatečnou výstrahou a zabezpečením vodního díla ohrozil bezpečnost osob. Zabezpečení poškozeným plotem, který chránil pouze těleso jezu, bylo zcela nedostatečné a cedula s textem „vstup zakázán“ neupozorňovala na nebezpečí utonutí v jezu, to vše za situace, kdy na daném úseku byl povolen rybolov a kdy v zimním období hrozila možnost uklouznutí ze strmého betonového břehu. Soud dovodil, že v řízení byla prokázána příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti žalovaného a vznikem škody žalobce, když hlavní příčinou vzniku škody bylo protiprávní jednání žalovaného, spočívající v nedostatečném zabezpečení vodního díla tak, aby

nedocházelo k ohrožování bezpečnosti osob. Žalovaný v řízení neprokázal, že škodu nezavinil, soud neshledal spoluzavinění poškozeného (§ 441 obč. zák.) ani žádné důvody ke snížení náhrady škody podle ustanovení § 450 obč. zák. Dospěl proto k závěru, že žalobce má nárok na náhradu přiměřených nákladů spojených s pohřbem zemřelého syna (§ 449 odst. 2 obč. zák.), které vynaložil a jejichž výši prokázal, v částce 13.510,60 Kč. Za opodstatněný však soud nepovažoval nárok na náhradu škody ve výši 1.986.489,40 Kč požadovaný za ztrátu pomoci v podnikání i v péči o osobu žalobce, kterou mohl zemřelý v budoucnu poskytnout. Z ustanovení § 448 odst. 1 obč. zák. vyplývá, že aktivně legitimován k náhradě za ztrátu na výživném je ten, komu zemřelý dříve výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Nárok na odškodnění případné pomoci v podnikání či vyživovací povinnosti, kterou by syn v budoucnu mohl vůči žalobci plnit, a také náhrada za citovou újmu však z tohoto ustanovení nevyplývá a bez výslovné úpravy v zákoně, pouze s ohledem na dobré mravy, či úvahu soudu nelze nárok na náhradu škody přiznat.

K odvolání obou účastníků Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 5. 10. 2000, č. j. 13 Co 338/99-91, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobci částku 10.000,- Kč se 16 % úrokem od 8. 12. 1997 do zaplacení, zamítl žalobu ohledně zaplacení částky 1.986.489,40 Kč s 3 % úrokem od 28. 12. 1993 do 14. 7. 1994 a se 16 % úrokem od 15. 7. 1994 do zaplacení a ohledně částky 3.510,60 Kč s příslušenstvím, dále 3 % úroku z prodlení od 28. 12. 1993 do 14. 7. 1994 a 16 % úroku od 15. 7. 1994 do 7. 12. 1997 z částky 10.000,- Kč a ve výroku o nákladech řízení rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení a připustil proti rozsudku dovolání k otázce přípustnosti odškodnění jiných než v platné právní úpravě zakotvených nároků, tj. nemateriální újmy pozůstalých osob při úmrtí osoby blízké a její budoucí vyživovací povinnosti vůči pozůstalým osobám. Vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a věc posoudil shodným způsobem i po právní stránce. Dospěl tedy k závěru, že žalovaný jako správce vodního díla porušil povinnost (§ 420 obč. zák.) počínat si při údržbě vodního díla tak, aby nedocházelo k ohrožování bezpečnosti osob, majetku, vodohospodářských a jiných chráněných zájmů, kterou mu ukládá ustanovení § 41 odst. 1 písm. b) zákona o vodách, ostatně korespondující s ustanovením § 415 obč. zák., stanovícím obecnou prevenční povinnost. V příčinné souvislosti s tím došlo k utonutí syna žalobce, aniž bylo prokázáno, že by si syn žalobce počínal zjevně nezodpovědně a aniž bylo možno na jeho straně shledat spoluzavinění. Shodně se soudem prvního stupně odvolací soud dovodil, že žalobci lze přiznat pouze ty z uplatněných nároků, které mají oporu v platné občanskoprávní úpravě, a to i kdyby byl soud toho názoru, že takové řešení neodpovídá duchu Listiny základních práv a svobod a morálnímu cítění. Odvolací soud vytknul soudu prvního stupně, že přehlédl námitku promlčení ohledně náhrady nákladů spojených s pohřbem syna žalobce přesahujících částku 10.000,- Kč, kterou vznesl žalovaný; v odvolacím řízení se otázkou promlčení nezabýval, aby účastníkům zachoval právo dvojinstančního postupu v řízení.

Proti tomuto rozsudku podal žalobce dovolání, které odůvodňuje podle § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. Namítá, že současně platná právní úprava náhrady škody v případě usmrcení sice v ustanovení § 448 a § 449 obč. zák. neumožňuje poskytnutí jiné náhrady, než peněžitého důchodu na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat, a na přiměřené náklady pohřbu; má však za to, že tato právní úprava je v zásadním rozporu s Listinou základních práv a svobod, zejména s čl. 6 větou první a čl. 30 odst. 1. Dovolatel se domnívá, že současná úprava náhrady škody v občanském zákoníku v případě úmrtí je pohrdáním hodnotou lidského života, pochází ještě z dob tvorby socialistického právního řádu a preferuje především fiskální zájmy státu. Naprosto nezohledňuje a nepřipouští možnost náhrady nemajetkové újmy způsobené pozůstalým úmrtím, např. nejbližšího rodinného příslušníka, nárok na náhradu škody omezuje pouze na osoby, ke kterým měl zemřelý v době smrti vyživovací povinnost. Podle dovolatele tento nelidský princip naprosto opomíjí skutečnost, že zemřelému, pokud by zůstal naživu, mohl v budoucnu vzniknout

další vyživovací povinnosti, což je typické právě v případě žalobce, kterému nedbalostí žalovaného tragicky zahynul mladší syn, jenž by v současné době byl schopen pomáhat mu v jeho podnikání a v případě nemoci nebo bezmoci mu poskytnout potřebnou péči a výživu. Dovolatel se proto domnívá, že ustanovení § 448 odst. 1 a § 449 odst. 2 obč. zák. je v rozporu s čl. 6 větou první, čl. 30 odst. 1 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod a mělo by být zrušeno, a to i v zájmu přizpůsobení právních předpisů normám Evropského společenství, kde je v občanských zákonících členských zemí pamatováno na budoucí vznik vyživovací povinnosti zemřelého s možností kapitalizace tohoto nároku. Novelizací ustanovení § 13 obč. zák. došlo v ČR k vytvoření disproporce mezi nároky osob žijících, které na základě tohoto ustanovení mají právo na poskytnutí majetkové náhrady za zásah do svých osobnostních práv, zatímco pozůstalým po osobách usmrčených z nedbalosti nebo úmyslu jiného nenáleží za jejich citové strádání žádná náhrada. Podle dovolatele je přitom tato citová újma podstatně citlivější, než snížení osobní důstojnosti např. uvedením nepravdivé skutečnosti. Dovolatel je přesvědčen, že v případě, kdy zákonodárce vytvořil takovou disproporci mezi nároky osob žijících a mezi nároky pozůstalých po zaviněně usmrčených osobách, a nejsou známy legislativní tendence k nápravě tohoto stavu, mohou soudy výkladovou praxí takový nedostatek zákona zhojit. Dovolatel navrhuje, aby rozsudek odvolacího soudu byl v zamítavém výroku zrušen spolu s rozsudkem soudu prvního stupně.

Vzhledem k ustanovení části dvanácté, hlavy první, bodu 17. zákona č. [30/2000](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) dovolání projednal a rozhodl o něm podle dosavadních předpisů, (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 1. 2001 - dále jen „o.s.ř.“). Po zjištění, že dovolání, které je přípustné podle § 239 odst. 1 o.s.ř., bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o.s.ř. oprávněnou osobou - účastníkem řízení - a po přezkoumání věci ve smyslu ustanovení § 242 odst. 3 o.s.ř. dospěl k závěru, že dovolání není důvodné.

Podle § 420 odst. 1 obč. zák. každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti.

Podle § 448 odst. 1 obč. zák. při usmrcení se hradí peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Náhrada nákladů na výživu náleží pozůstalým, pokud tyto náklady nejsou hrazeny dávkami důchodového zabezpečení poskytnutými z téhož důvodu.

Podle § 449 odst. 2 obč. zák. při usmrcení se hradí též přiměřené náklady spojené s pohřbem, pokud nebyly uhrazeny pohřebním poskytnutým podle předpisů o nemocenském pojištění. Podle odstavce 3 tohoto ustanovení náklady léčení a náklady pohřbu se hradí tomu, kdo je vynaložil.

Za škodu se v právní teorii i praxi považuje újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného, a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi (stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Cpj 87/70, publikované pod č. 55 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1971). Vedle škody na věci či majetku, která se odškodňuje náhradou skutečné škody či ušlého zisku (§ 442 obč. zák.), upravuje občanský zákoník náhradu některých újem nemateriální povahy, konkrétně u náhrady škody na zdraví se peněžitou formou kompenzují vytrpěná bolest a ztížení společenského uplatnění (§ 444 obč. zák.). Pro případ usmrcení obsahuje zákon speciální úpravu rozsahu náhrady škody, která v tomto případě náleží pozůstalým, a to v ustanovení § 448 a § 449 odst. 2 a 3. Kromě náhrady

věcných nákladů spojených s vypravením pohřbu se tak peněžitým důchodem odškodňují náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Existence tohoto nároku je však závislá buď na právní povinnosti k poskytování výživného anebo na tom, že byt zemřelý k tomu nebyl podle zákona povinen, výživné skutečně poskytoval; výše náhrady je přímo úměrná výživě, které se pozůstalým dostávalo nebo mělo dostávat od zemřelého za jeho života, a to v rozsahu ke dni smrti. Pro vznik nároku na náhradu nákladů na výživu pozůstalých je tedy rozhodující stav, jaký v poměrech pozůstalých a zemřelého existoval v době jeho úmrtí, bez ohledu na to, zda je náhrada požadována od tohoto okamžiku nebo případně až od doby pozdější. Vznik nároku pozůstalých se totiž váže ke dni smrti osoby poskytující výživu či výživou povinné a závisí na tom, zda a v jakém rozsahu jim zemřelý výživu poskytoval, popř. ji doplňoval, nebo zda a v jakém rozsahu ji byl povinen poskytovat podle hledisek zákona o rodině, jimiž se řídí rozhodování o vyživovací povinnosti. Jestliže se tedy nárok na náhradu odvíjí a je přímo úměrný výživě, které se pozůstalým dostávalo nebo mělo dostávat od zemřelého za jeho života, nemůže majetková újma představovaná ztrátou finančních příjmů od zemřelého dítěte vzniknout až po jeho smrti.

Za situace, kdy k okamžiku své smrti nezletilý syn žalobci výživu neposkytoval (správnost skutkových závěrů v tomto směru nepodléhá dovolacímu přezkumu ani není dovolatelem zpochybňována) a kdy ji ani vzhledem ke svému věku 14 let povinen poskytovat nebyl, je proto správný závěr odvolacího soudu, že ve smyslu ustanovení § 448 obč. zák. není dán nárok na náhradu škody odůvodněný tím, že zemřelý v budoucnu výživu, pomoc v zaměstnání a domácnosti či péči o žalobce mohl poskytovat.

Vedle nároků uvedených v ustanovení § 448 a § 449 odst. 2 a 3 obč. zák. zákon pozůstalým při usmrcení osoby další nároky nepřiznává. Nárok na náhradu uplatněné částky nelze dovodit ani z ustanovení Listiny základních práv a svobod, jichž se žalobce dovolává.

Podle Čl. 4 odst. 1 usnesení předsednictva ČNR č. [2/1993](#) Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „Listina“), povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.

Podle Čl. 6 odst. 1 věty první Listiny každý má právo na život.

Podle Čl. 30 odst. 1 Listiny občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.

Podle Čl. 36 odst. 1 Listiny každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny. Podle odstavce 3 tohoto ustanovení každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Podle odstavce 4 tohoto ustanovení podmínky a podrobnosti upravuje zákon.

Již z dikce uvedených ustanovení Listiny je zřejmé, že přímý nárok na náhradu škody nezakládají. Ustanovení Čl. 30 odst. 1 Listiny, které garantuje kromě jiného právo na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele, směřuje do sféry sociálního zabezpečení poskytovaného státem, nikoliv k založení nároků pozůstalých vůči škůdci na náhradu škody nad rámec upravený občanským zákoníkem. Ustanovení Čl. 36 odst. 1 Listiny zajišťuje každému právo na tzv. spravedlivý proces a je především obecnou normou týkající se procesního práva, tj. postupu soudů při rozhodování o právech a právech chráněných zájmech občanů. Nelze z něj však dovodit, jaké hmotněprávní nároky přísluší poškozenému v řízení o náhradu škody. Konečně ustanovení Čl. 6 odst. 1 věty první Listiny zakotvující právo na život působí především preventivně k tomu, aby byl po všech stránkách chráněn lidský život, který představuje v ústavním systému České republiky ústřední hodnotu. Jeho cena se nedá vyčíslit a rozsah náhrady škody poskytované při ztrátě života je ponechán zákonné úpravě, zde konkrétně občanskému zákoníku.

Z uvedeného je zřejmé, že ustanovení § 448 obč. zák. není s ústavními předpisy v rozporu a není proto důvodu uvažovat o postupu, který by směřoval k jeho zrušení. Ostatně ani zrušení tohoto ustanovení by nemohlo znamenat, že uplatněný nárok se stane důvodným. Podle Čl. 95 odst. 1 zákona č. [1/1993](#) Sb., Ústava České republiky, soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Z toho vyplývá, že soud není oprávněn nahrazovat vůli zákonodárce, pokud k řešení určitého problému v zákoně vyjádřena není, a nemůže účastníku soudního řízení, a to ani osobě v postavení škůdce, ukládat povinnost (např. k náhradě škody), která ze zákona nevyplývá. Za této situace je dovolací soud stávající právní úpravou vázán a nemůže svým výkladem zakládat nároky, které zákon neupravuje.

Nárok na náhradu kompenzující pomoc zemřelého, který by v budoucnu pozůstalému mohl poskytovat výživu (příp. pomáhat mu v zaměstnání, v domácnosti či v péči o jeho osobu), nelze konstruovat ani srovnáním úpravy vyplývající z ustanovení § 448 a § 449 odst. 2 a 3 obč. zák. s ustanoveními § 11 (fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy) a 13 obč. zák. [fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění (odst. 1) a pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích, které zakládají nároky při porušení práva na ochranu osobnosti (odst. 2)]. Tato ustanovení totiž zakládají právo na ochranu osobnosti, jejímž smyslem je ochrana respektování osobnosti fyzické osoby a její individuální integrity jako podmínky pro důstojnou existenci a celkový svobodný rozvoj jednotlivce. Není tedy vyloučeno, že zaviněná smrt blízké osoby může vzhledem ke vzájemným úzkým a pevným sociálním, morálním, citovým a kulturním vazbám, představovat natolik vážnou nemateriální újmu pro rozvíjení a naplňování osobnosti pozůstalého, že může být kvalifikována jako újma snižující jeho důstojnost či vážnost ve společnosti (srov. nálezy Ústavního soudu ČR ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99, publikovaný pod č. 32 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, ročník 2000, a usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01, publikované v příloze časopisu Soudní rozhledy „Z aktuálních nálezů Ústavního soudu“, 4/2002, str. 51 a násl.). Jde ovšem o nárok odlišný od nároku na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 448 a § 449 obč. zák., který byl předmětem řízení v posuzovaném případě.

Jestliže žalobce odůvodnil v žalobě nárok tím, že kdyby jeho syn F. žil, mohl žalobci poskytovat pomoc v podnikání, ošetření a podporu v případě nemoci nebo bezmoci, a k výzvě soudu upřesnil důvody žaloby tak, že vedle částky 10.000,- Kč na nákladech pohřbu požaduje částku 1.990.000,- Kč představující náhradu za vyživovací povinnost, kterou by vůči němu měl zemřelý syn v budoucnu, posuzoval odvolací soud nárok žalobce správně podle ustanovení § 448 a § 449 obč. zák. a tato ustanovení odpovídajícím způsobem vyložil. Nelze mu proto vytýkat, že jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci [§ 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř.].

Ze všech těchto důvodů je zřejmé, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný; Nejvyšší soud České republiky proto dovolání žalobce podle ustanovení § 243b odst. 1 části věty před středníkem o.s.ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Majetková podstata \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předběžné opatření](#)
- [Valná hromada \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovní doba](#)
- [Exekuce](#)
- [Důkazní břemeno](#)
- [Dokazování, neúčinnost právního jednání](#)
- [Katastr nemovitostí](#)
- [Náhrada za ztrátu na výdělku \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)